

Кошель Віталій Миколайович

канд. пед. наук, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка, Україна

Онопрієнко Олена Олексіївна

здобувач вищої освіти факультету дошкільної початкової освіти і мистецтв
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка, Україна

ДО ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

***Анотація:** У статті висвітлено актуальність проблеми формування математичної компетентності у дітей старшого дошкільного віку, зокрема, проблема розвитку логічного мислення. Розглянуто особливості розвитку логічного мислення у дітей старшого дошкільного віку.*

Сьогодні проблема інформатизації та комп'ютеризації сучасного світового простору вносять свої корективи в усі сфери нашого життя. Обсяг змісту освіти, яку отримують діти в дошкільному віці, постійно зростає. Потреба прогресивного суспільства у високорозвиненим інтелектом і мисленням працівників передбачає формування нового освітнього підходу до їх підготовки в усіх галузях. Відповідно зростає і розумове навантаження. А це нерідко призводить до перевтоми, що негативно позначається на стані здоров'я дітей [2; 3].

Як відомо, дошкільна освіта є важливою складовою частиною системи безперервної освіти в Україні, підґрунтям цього твердження є концептуальні напрями: Закону України «Про дошкільну освіту», «Про вищу освіту», «Про освіту», «Про охорону дитинства», Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті. Програма «Освіта», оновлений Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (далі БКДО), Галузевий концепції розвитку неперервної педагогічної освіти та інших нормативних актах Міністерства освіти і науки України, що регламентують діяльність закладів освіти в напрямку поліпшення якості життя, зміцнення людського потенціалу, збереження генофонду українського народу [1; 2; 3; 5; 6].

Для сучасної дошкільної освіти є характерним пошук ефективних педагогічних шляхів, що мають сприяти формуванню гармонійної всебічно розвиненої особистості. Дитина, яка отримала дошкільну освіту має оволодіти базовими компетентностями, що поєднують її емоційно-ціннісне ставлення, сформованість знань та здатність їх творчо використовувати у діяльності. Одним із стратегічних напрямів розвитку первинної ланки освіти є забезпечення реалізації інтегративного підходу до змісту дошкільної освіти, а також пошук шляхів для формування у дітей дошкільного віку цілісного системного світобачення [8; 11].

На сучасному етапі соціальні перетворення, які переживає наша країна внаслідок військової агресії росії, пандемії COVID-19, зниження рівня добробуту населення України, кардинально змінили не тільки політичний устрій, умови життя людей, але і цілі освіти. Цільова спрямованість сучасної освіти визначається необхідністю розвитку особистості, здатної адаптуватися до умов швидкозмінного світу, творчо реалізовуватися як в особистій, так і в професійній діяльності [4; 7].

Досягнення зазначеної мети в процесі освіти можливо в умовах формування у дошкільників готовності до саморозвитку що вимагає формування у дітей:

- уміння ставити цілі, організувати свою діяльність для їх досягнення і оцінювати результати своєї діяльності;
- особистих якостей, таких як розум, воля, творчі здібності, пізнавальні мотиви діяльності;
- картини світу, адекватну сучасному рівню знань і рівню освітньої програм [11, с. 15].

Робота над розвитком особистості дошкільників має реалізуватись в тісному зв'язку теорії та практикою. Педагоги мають постійно створювати позитивний імідж ЗДО у тісній взаємодії з різними соціальними інституціями для ефективного системного розвитку дітей дошкільного віку [4].

Мислення є найважливішою функцією мозку людини. Жоден з видів діяльності не може обійтись без цього, оскільки воно становить основу успішного засвоєння нових знань, умінь та навичок. Саме тому так важливо сформувати в дітей основи логічного мислення ще до того, як вони розпочнуть своє навчання у школі [2, с. 59].

До визначення суті математичного розвитку дошкільників звертаються видатні зарубіжні і вітчизняні науковці: П. Гальперін, В. Давидов, М. Вовчик-Блакитна, Г. Костюк, М. Макляк, А. Маркушевич, Л. Єрмолаєва, К. Тарханова, З. Лебедева, Р. Непомняща, О. Брежнєва, О. Проскура, Л. Левінова, Т. Тарунтаєва, К. Щербакова, Л. Бондаренко, О. Кирилова, О. Дьяченко, Т. Лаврентьєва, Л. Халізева, К. Назаренко, Т. Рихтерман, О. Фунтікова, Л. Артемова, З. Михайлова, А. Смоленцева, І. Щербиніна, А. Столяр та інші [2 – 11].

Порушена нами проблема є багатоаспектною і ґрунтується на науково-теоретичних та експериментальних розробках провідних психологів і педагогів, котрі розкривають можливість та механізми формування у старших дошкільників культури логічного мислення, вважаючи математичну компетентність однією з базових з-поміж інших [2].

Діти старшого дошкільного віку починають працювати вже з символами. Такі дії вимагають відволікання від реальних предметів, заміни предметів словами, числами, схемами тощо. Уміння оперувати символами називають логічним мисленням. Воно формується на основі наочно-образного і є вищою стадією мислення. Отже, підґрунтя розвитку логічного мислення закладається вже в дошкільному віці. У 5 років дитина здатна оволодівати на елементарному рівні операціями логічного мислення: порівняння, узагальнення, класифікація, систематизація, змістове співвідношення тощо.

Логіко-математична компетентність це здатність здійснювати: класифікацію геометричних фігур, предметів та множин; серіацію за величиною, масою, об'ємом, розташуванням у просторі, часі; обчислення та вимірювання кількості, відстані, довжини, ширини, висоти, об'єму, маси, часу [1].

Такий напрям роботи передбачає засвоєння дошкільниками елементарних логічних прийомів та орієнтований насамперед на формування вміння розмірковувати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, обґрунтовувати свою думку, робити прості висновки. Комплекс елементарних логічних понять і дій, у свою чергу, становить абетку логічного мислення і є необхідним підґрунтям для розвитку особистості дитини та формування її компетентності. При цьому важлива не стільки наявність логіко-математичних знань, скільки здатність логічно мислити у різних життєвих ситуаціях, розсудливо поводитися, проявляти високу пізнавальну активність, кмітливість, гнучкість мислення, самостійність суджень, тобто поводитися компетентно, відповідно до своїх вікових можливостей, індивідуального та життєвого досвіду.

Отже, на сучасному етапі більшою мірою навчання дошкільників це програма життя, а не програма знань. Розглянемо можливості активного включення в процес логічного

розвитку дитини дошкільного віку різних прийомів розумових дій на математичному матеріалі.

Під час навчання порівнювати (спосіб мислення, спрямований на виявлення ознак подібності й відмінності між предметами та явищами) дитина оволодіває такими вміннями: виділяти ознаки об'єкта на основі співставлення його з іншим об'єктом; визначати спільні та відмінні ознаки порівнювальних об'єктів; виокремлювати важливі та неважливі ознаки об'єкта.

Класичним прикладом серіації (впорядкування об'єктів за ступенем інтенсивності одного чи декількох ознак) є мотрійки, пірамідки, вкладні мисочки тощо, їх можна організувати за розміром: довжиною, висотою, шириною – якщо предмети одного типу (ляльки, палички, стрічки, камінчики) за величиною (з вказівкою того, що вважати «величиною») – якщо предмети різного типу (розсадити іграшки у порядку зростання). Серіації можуть бути організовані й за кольором: у порядку інтенсивності забарвлення.

Аналіз – виділення властивостей об'єкта, виділення об'єкта з групи чи виділення групи об'єктів за певною ознакою. Наприклад, задана ознака: кислий. Спочатку в кожного об'єкта множини перевіряється наявність чи відсутність цієї ознаки, а потім вони виділяються й об'єднуються в групу за ознакою «кислі».

У психології аналіз розглядаються як взаємодоповнюючий до синтез (аналіз здійснюється через синтез, а синтез – через аналіз). Н. Істоміна відзначає, що «здатність до аналітико-синтетичної діяльності знаходить своє вираження не лише в умінні виділяти елементи того чи іншого об'єкта, його різних ознак чи сполучати елементи в єдине ціле, а й в умінні включати їх в нові зв'язки, побачити їх нові функції» [12].

Узагальнюючі погляди науковців на суть поняття «математичний розвиток», загалом його трактують як формування і накопичення математичних знань і умінь. Слід зазначити, що таке його розуміння було закладене в працях Л. Венгера і на сьогодні є найпоширенішим, науковець вважав, що метою навчання на заняттях в закладі дошкільної освіти є засвоєння дитиною певного заданого програмою кола знань і умінь [11].

Нам імponує думка І. Куліш, С. Гой, про те що логічне мислення – це необхідний засіб засвоєння матеріалу в будь-якій галузі знань, у тому числі й у математиці. Воно є вищим пізнавальним процесом, формою творчого відображення людиною дійсності. Маємо на увазі особливий рід розумової і практичної діяльності, що передбачає включення до неї дій і операцій перетворювального й пізнавального характеру [2, с. 60].

Формування логічних прийомів на думку С. Чупахіної є важливим чинником, який безпосередньо сприяє розвитку процесу мислення дітей дошкільного віку. Психологічні дослідження з аналізу способів та умов розвитку мислення дитини доводять, що методичне керівництво таким процесом не лише можливо, а й є ефективним, тобто при організації спеціальної системи роботи з формування й розвитку логічних прийомів мислення спостерігається значне підвищення результативності цього процесу незалежно від початкового рівня розвитку дошкільників.

Формування в дітей здатності самостійно правильно виконувати логічні завдання та робити узагальнення є украй важливим із загальнорозвиваючої позиції. Навчання має за мету розвивати в дітей здібності до емпіричного, а в перспективі й теоретичного узагальнення.

На наш погляд, з урахуванням власного досвіду, удосконалювати професійну діяльність вихователів дітей раннього та дошкільного віку за допомогою інноваційних технологій для ефективного розвитку логічного мислення дітей у ЗДО. Для цього необхідно використовуючи потенціал системи психолого-педагогічних освітніх курсів, семінарів, тренінгів [9].

Проводити роботу з розвитку логічного мислення дітей як інтегративної якості педагога з дошкільниками, необхідно у декількох напрямках, залучаючи ЗВО та різні соціальні інституції [10].

Так, у жовтні 2019 року на базі комунального дошкільного навчального закладу № 26 Чернігівської міської ради було створено навчально-наукову лабораторію. На розширеному засіданні кафедри дошкільної та початкової освіти, Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка (далі НУЧК ім. Т.Г.Шевченка) було ухвалено рішення про початок діяльності лабораторії і призначено директора навчально-наукової лабораторії В. Олексієнко – магістр дошкільної освіти, завідувач дошкільного навчального закладу № 26 м. Чернігова та керівника від ЗВО – А. Кошель – канд. пед. наук, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти НУЧК ім. Т.Г.Шевченка [10].

До основних форм діяльності лабораторії увійшли: практичні навчальні заняття та семінари-тренінги; саморозвиток здобувачів вищої освіти та педагогів; проходження різних видів навчальних практик; науково-дослідна робота студентів спеціальності «Дошкільна освіта» та вихователів ЗДО; написання наукових статей; робота проблемних груп, організація науково-практичних конференцій, курсів підвищення кваліфікації для вихователів дошкільного віку та вчителів початкових класів тощо.

Метою вище зазначених заходів було підвищення фахової компетентності здобувачів ЗВО і вихователів ЗДО.

Наприклад, в ході семінарів-практикумів: «Ейдетика роботі з дітьми», «Ейдетика перезавантаження» педагоги, викладачі та здобувачі спеціальності «Дошкільна освіта» мали можливість ознайомитись з новими техніками у використанні ейдетичних прийомів у роботі з дітьми дошкільного віку. Під час практичної частини семінару педагоги в ігровій формі продемонстрували уміння записувати методом піктограм певне речення, читати оповідання за серією опорних картин, складати казки з опорою на предметне зображення та мнемо таблиці [10].

Висновки. Отже, розвиток логічного мислення дошкільника у ЗДО в процесі формування уміння міркувати, орієнтуватися в усьому, що його оточує, належно оцінювати життєві ситуації, приймати самостійні рішення, аргументувати свої міркування, помічати й розкривати причинно-наслідкові зв'язки в довкіллі. Відтак, важливим завданням вихователя дітей раннього та дошкільного віку стає не просто навчання дітей, формування відповідні навички, а розвиток логічного мислення дітей під час ознайомлення з навколишнім світом у всіх його взаємозв'язках та залежностях. При цьому чим вищою буде методична майстерність вихователя дітей раннього та дошкільного віку, тим непомітніше для дитини стає його допомога в подоланні життєвих труднощів. Саме за таких умов відбувається досягнення дитиною емоційного благополуччя, розвиток компетентності у сфері відносин до світу, до людей, до себе.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. (2021). Вилучено з: <https://www.pedrada.com.ua/article/2895-bkdo-2020-prokt-novogo-standartu-d>.
2. Куліш , І., & Гой С. (2020). РОЗВИТОК ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ КОМПОНЕНТ ПІДГОТОВКИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО ШКОЛИ. вилучено із <https://E:/%D0%97%D0%90%D0%93%D0%A0%D0%A3%D0%97%D0%9A%D0%98/%D0%97%D0%90%D0%93%D0%A0%D0%A3%D0%97%D0%9A%D0%98%20Mozilla/4831%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-10892-1-10-20210307.pdf>.
3. Кошель , А., Кошель , В., Калімбет , О., Рябченко , А., & Хаблова , М. (2021). ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'Я СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА. ГРААЛЬ НАУКИ, (5), 277-284. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.04.06.2021.050>.
4. Кошель , А., Кошель , В., & Мікрюкова, В. (2021). ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ «PUBLIC RELATIONS» У ФОРМУВАННІ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ. InterConf, (46), 122-131. <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.03.2021.013>.

5. Кошель, А., Кошель, В., Хоблова, М., & Наливайко, Н. (2021). КАЗКОТЕРАПІЯ ЯК ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНА ТЕХНОЛОГІЯ У РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ. InterConf. вилучено із <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/article/view/13459>.
6. Кошель, А., & Кошель, В. (2020). НАСТУПНІСТЬ В РОБОТІ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ ІНКЛЮЗІЇ. InterConf, (14). вилучено із <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/article/view/2025>.
7. Кошель, В., Козлова, В., Пась, К., Сквивка, А., & Ушкалов, Л. (2021). ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ВЗАЄМОДІЇ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ І СІМ'Ї. Збірник наукових праць SCIENTIA. вилучено із <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/scientia/article/view/13606>.
8. Кошель, А., & Кошель, В. (2009) Розвиток творчої особистості дошкільника в умовах ДНЗ. вилучено із <https://epub.chnpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3120/1/Розвиток%20творчої%20особистості%20дошкільника%20в%20умовах%20ДНЗ.pdf>.
9. Кошель В., & Юрченко Н. (2019). Використання інноваційних технологій для самовдосконалення майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в професійній діяльності. вилучено із epub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/3150.
10. Кошель, А., Кошель, В., Олексієнко, В., Кутеньова, Н., Гарус, К., Петросюк, К., Саєнко, Т., & Сірик, Д. (2022). ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОЇ ЛАБОРАТОРІЇ НА БАЗІ КОМУНАЛЬНОГО ДНЗ № 26 ЧЕРНІГІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ЗА 2019-2022 Р. Grail of Science, (16), 379–394. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.17.06.2022.064>.
11. Ремеш А. (2021). ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПРЕДМАТЕМАТИЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ТРЕТЬОГО РОКУ ЖИТТЯ. вилучено із <http://repository.mdu.in.ua/jspui/bitstream/123456789/3183/1/%D0%A0%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D1%88%20%D0%90.%D0%9E..pdf>.
12. Чупахіна С. (2011). РОЗВИТОК ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ:ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ вилучено із https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/4_2011/63.pdf.